

NÉMETH G. BÉLA

Folyóiratok karaktere és szerepe 1945-47 között

VALÓSÁG

1. A Valóság című folyóirat, amelyet 1945-ben Márkus István és Szabó Zoltán jegyez mint fő-, illetőleg felelős szerkesztő, végleges arculatát, kivált közéleti szerepét 1946-ban s még határozottabban 1947-ben nyerte el. Addig a népiesek mérsékelt, de a szocialistákkal és részben a kommunistákkal is rokonszenvező hívei adják dominanciáját.

Az 1946-os év első számával az addigi viszonylag vegyes irányzati jellegét föladvá szinte egyértelműen a kommunistáknak a parasztpártiak megnyerésére beállított lapjává lett.

Ezt különösen erőteljesen mutatja az a vitacikk, amelyet Lukács György adott a folyóiratnak. Ma, sőt már a rendszerváltást előző években is szokás volt hívei körében Lukácsot afféle *liberáldemokrata szocialistának, demokrata marxistának* föltüntetni s egyben a század egyik legnagyobb filozófusaként emlegetni. (Brecht ugyan inkább kisvárosi szatócshoz hasonlította, aki a mögötte lévő fűszeresszekevény „bors”, „paprika”, „szegfűszeg” s egyéb föliratú fiókjába gyömöszöli az irodalmi műveket és szerzőiket.) Mindenesetre ez a cikk azt a benyomást kelti az olvasóban, hogy a híres filozófus és esztéta Joszif Visszarionovics birodalmában zárt ajtók és lefüggönyözött ablakok mögött egyfolytában az igazak álmát aludta, és sejtelve sem volt, mi történik a kaukázusi expópa világboldogító országglása idején.

2. 1946 januárja. A háború utáni első választásokon a négyszáztizenkilenc mandátumból mindössze hetvenet kapott a Rákosi-féle társaság. A második, a hírhedt „kékcédulás” választások előtt mintegy harmadmillió embertől vonták meg különböző címeken, kommunista indításra a választási jogot. Ugyanakkor mintegy százhusz-százötvenezer hamis választólapot adtak le. Ennek ellenére a Barankovics-pártra alig néhány százalékkal kevesebb szavazat esett, mint a kommunista pártra.

Mármost az a kérdés: Lukács ennyire nem ismerte régi-új hazája lakosságának vélekedését, tapasztalatát, óhaját? Vagy a maga fölényes biztonságú utópizmusában ennyire semmibe vette azt? Nem tudott arról, hogy a tehetséges miniszterelnököt gyermeke életével zsarolták lemondásra, hogy a vezető párt makulátlan jellemű főtitkárát a szovjetek egyszerűen elhurcolták, s hogy a menekült franciáknak és lengyeleknek otthont, középiskolát teremtő parlamenti elnöknek csak az utolsó percben sikerült külföldre menekülnie? Nem tudott arról, hogy a nagydobra vert ún. „összeesküvés”, a „Magyar Közösség” egy, a szokásosnál alig nagyobb, cserkész-szerű asztaltársaságból állott? Nem tudta, hogy Dobi idült alkoholista, hogy Dinnyés a pártjának szellemi legaljához tartozik, s azt sem, hogy a szociáldemokrata igazságügy-minisztert, Riest sokszorosán megfenyegették, hogy a régi szocdemeket folyton zaklatták, s hogy Riest a választási csalások következtében lemondott az igazságügyi posztról, s a nagy múltú, régi szociáldemokraták az események láttán s zaklatásuk következtében jelentős részben külföldre távoztak?

Tegyük föl, hogy minderről nem tudott. De micsoda demokrata az, aki az ártatlanul naiv „Bibó doktort” (akit lekezelően folyvást így aposztrofált) kioktatja, hogy a rendőrségnek politikai tekintetben nem szabad pártatlannak lennie, s nem a „szakszerűség”, nem a törvényes rend pártsemleges védelme az elsődleges kötelessége? Miféle érvelés egy új, valódi demokrácia megalapozásához az, hogy ha az elmúlt rendszerben a kommunisták éltek kiszolgáltatottságban, bizonytalanságban, most viszont „miért ne éljenek az ilyen, jobboldal felől bírálók bizonytalanságban, a kiszolgáltatottság állapotában”?

Aztán sorra jönnek a csúsztatások. A régi magyar bürokrácia megtettesítőit Nagy Ferenc is alkalmatlannak tartotta egy új rend fölépítésére. Ezt Lukács önkényesen összekapcsolja azzal az állítólagos törekvéssel, amely a nagybirtokfölosztást óhajja megsemmisíteni. S ezt meg azzal, hogy a

kisgazda párt irányításában az ezt kívánó erők a dominánsak. Majd fölháborodottan (vagy tán csak azt mímelve) utasítja vissza a kommunisták diktatórikus törekvéseinek akár csak sejtetését is! Bibó, szerinte, torzképet rajzol az abszolút demokratikus kommunista pártról. Aztán hajánál fogva szövegébe rángatja Prohászka Lajos nemzetkarakterológiáját mint a Bibó-féle érvelésre jellemzőt. Továbbmenve nevetségesnek, „üres konstrukciónak” nyilvánítja azt az óhajt, hogy a szélsőségek helyett a középpártok kompromisszumos, egymást kiegészítő és segítő kormányzása volna az igazán megnyugtató. Fölkapja viszont Bibó egy képtelen, Szabó Dezsőék és Németh Lászlóék világából való vészjelzését: „Ottó vagy Sztálin!” Habsburg-restaurációra az időtt esetleg – a zsidóüldözés idején egyébként hősiiesen viselkedő – Schlachta Margit három-négy képviselős Keresztény Női Tábora gondolt – aki akkor már felnőtt újságolvasó volt, tudja, hogy senki más.

De ennek kapcsán Lukács megragadja az alkalmat, hogy nevetségessé nyilvánítsa a szovjet megszállta országok kommunista-szovjet „gleichschaltolását”! Ha demokrata példa kell külföldről – s ezt a kedvenc ideáját máskor is előveszi –, az csak Jugoszlávia vagy az akkor nagy kommunista párttal rendelkező Franciaország lehet.

3. A lap sorsában, hovatarozásában 1947 első felében állt be végleges változás. Belső alcímként ugyan továbbra is megtartja „Az új magyar értelmiség folyóirata” fölírást. De az a belső vita és feszültség, ami már a '46-os évfolyam kivált második felében jól érzékelhető, fölerősödik, s a főszerkesztő, Szabó Zoltán egyre inkább csak névlegesen főszerkesztő. A '47-es februári számban *Kézmozdulat és vélemény* című, kesernyés iróniával telt cikkében meg is állapítja, hogy a lap lehangosabb szavú szerzői az írókat nem műveik alapján ítélik meg, hanem egy ideológia jegyében balra vagy jobbra helyezik, majd ennek megfelelően minősítik műveiket. Példának Szabó Árpád Kosztolányi, később Illyés elleni kirohanásait hozza föl. „Hálám – mondja szatírával – így is fennáll. Hétfőn – így beszél Szabó Árpád cikkéről – ennél a szónál aludtam el: *opportunizmus*. Kedden ennél: *l'art pour l'art*. Szerdán ennél: *Nietzsche és a fasizmus*. Csütörtökön ennél: *Heidegger*.” S így folytatja: „... nem írnia kellett volna Kosztolányi-ról, hanem írni tanulnia Kosztolányi-tól.” S ezzel fejezi be: „Mert aki jó célt rosszul szolgál, az gyakorta ellenfelének rossz célját szolgálja jól.”

Még egy számot Szabó Zoltán jegyez, az áprilist azonban már Lukácsy Sándor. Ennek a számnak névtelen bevezető soraiban az addigi irány és színvonal fönntartását ígérik, s formális, másfél mondatos köszönetet mondanak, két gondolatjel között, Szabó Zoltánnak és Márkus Istvánnak. S a júniusi szám már ezzel a belső fölírással jelenik meg: *Kiadja a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége*. A szerkesztőbizottság pedig már áprilisban ez: Karácsony Sándor, Sipos Gyula, Tolnai Gábor, Ujhelyi Szilárd. A névsor, amelybe Karácsony alighanem mutatóba (esetleg igehirdetői ambíciója jegyében) került, nem kíván magyarázatot.

1946 közepén még Csécsy Imre, Jócsik Lajos, Kosáry Domokos, Tarnóczy László, Illyés Gyula, Kövendi Dénes s hozzájuk hasonlóak is írtak a lapba. Őszre az ilyen nevek egészen elfogynak, s a kommunisták vagy a népi kollégiumok némely radikálisai foglalják el a helyüket.

4. A tárgyias szakértelmet illetően először is hadd utaljunk Tarnóczy László kitűnő, igen részletes és jól tagolt tanulmányára. Ez éppen azt a felfogást, elképzelést mutatja, mint amelyet a Válaszban Adorján János tett közzé, akire, illetve amelyre egyébként Tarnóczy hivatkozik is.

A lényege a mezőgazdaságot illetően: dán-holland típusú termelői, értékesítői, beszerzői, sőt, később feldolgozó *magántulajdonú* szövetkezeteket javasol, kezdetben állami támogatással. S hozzá nagyarányú szakemberképzést mind a négy szintre. A szalagparcellás önálló kisbirtokosi termelést lehetőleg fölszámolni, s tulajdonosait, a tulajdonjogot megtartva, szövetkezetekbe vagy az iparba ajánlja integrálni. Az itthoni talajviszonyoknak, éghajlatnak megfelelő exportképes termékekre kell koncentrálni. A gyáriparnak is alkalmazkodnia kell a nálunk fejlettebb és fejletlenebb országokhoz egyaránt. Az egyikbe beszállító, a másikba fölvevő lehet az ország. A mezőgazdaságban különösen, de az iparban is sürgős a szakképzés, az előbbiben főleg a szakmai irányító s a piacértő szakemberképzés. Az államosítást nem javallja, csak ott, ahol végképp nincs kellő magántőke.

Az állami, a közigazgatási apparátus, szerinte, *rettenetesen földuzzadt*, Európában alig van párja, s így igen erősen növeli az improduktív kiadásokat. Megengedhetetlen, hogy a kinevezéseknél bármely területen ne a szakértelem, a tehetség és a tisztesség, hanem a *pártérdek* érvényesüljön. A szakember

tartozhat párthoz, de nem érvényesíthet pártérdeket. S mint a gazdaságban, a társadalmi, az igazgatási életben is egy stabil, jól fölkészült *középréteg* túlsúlyát óhajtja.

A szerkesztőség meg is lábjegyzeteli ezt a kitűnő dolgozatot, mondván, hogy nem mindenben ért vele egyet, különösképp ami a politikát illeti, de vitaanyagként közli. A vita azonban elmarad, ami a szerkesztőváltás előszelével jár együtt az egyedül üdvözítőnek vélt *kollektivizálás* és *államosítás* szándéka jegyében.

A második terület *a művelődésé, az oktatásé, a „népművelésé”*. Itt kezdettől rendkívüli súllyal van jelen Kardos László személye, felfogása és törekvése, kivált '46 második, '47 első felében. Ő egy új, főleg a parasztságból, elsősorban a szegényparasztságból származó réteggel kívánja nem kiegészíteni az értelmiséget, még csak nem is túlsúlyba juttatni, hanem vezető elemmé tenni. Kardos tisztességéhez kevésbé férhet kétség, annál több politikai-társadalmi gondolkodásához, módszerei, eszközei romantikájához. S még több látószögéhez, amely nem engedte érzékelnie, hogy ezzel akkor éppen a parasztság erényeinek korszerű átformálását akadályozó Rákosi-féle propaganda és célkitűzések szolgálatába illeszkedik.

A saját cikkeiben igyekszik szociologikusan tárgyyszerű lenni. Azokban a tömértelen „vallomásokban”, „önéletrajzokban”, „programcikkben” viszont, amelyeket első-, másodéves népi kollégisták írtak özönnel, többnyire szinte mondat- és bekezdésszerűen kiemelhetők azok a zsurnalisztikus, ideologikus zsargonban megfogalmazott részek, amelyek elsősorban a kommunista párt, másodsorban a parasztpárt Erdei-Veres-féle vonalának propagandafüzetéből, szónoklataik szólamkincséből valók. Az egyházak, az egyházi iskolák oktatásának lekezelő elmarasztalása, a régi falusi tisztviselők a nagygazdák érdekeit kiszolgáló korrupszójának vádja, az ateizmus örvendező, büszke vállalása, a papok, legfőképp a katolikusok elmarasztalása, a szovjet rendszer iránti vágyakozó érdeklődés már-már mulatságos sztereotípiákban ismétlődik ezekben a „vallomásokban”. Van persze köztük bőven olyan is, amelyben elsősorban a tudásszerzés, a tanulás és a jövő hasznos szerep öröme, vágya kap hangot. Hogy mekkora volt az előbbieken s a hozzájuk arányított utóbbiakban az egész intézményrendszer irányítóinak, s tán nem is elsősorban Kardosnak, hanem az őt kihasználóknak a befolyása, nehéz volna megállapítani. De ha van a stílus-, a beszédmódelemzésnek reális eredménye, akkor e szövegekben ez az irányítottság meglehetősen fölismerhető.

5. Pedig ez csak az egyik oldal, mondhatnánk, a naivabb oldal. A nevelés, leginkább a jövő értelmiségéből az irányító réteg nevelésének ügyében a hihetetlenül gátlástalan Lakatos Imre viszi a prímet. A személyeskedő vádak özönét zúdítja az *Eötvös-kollégiumra* – amelybe a korhatárt megszegve, politikai ágensként, kommunista segédlettel erőszakolta be magát –, mind hagyományára, mind jelenére. Horváth János, Szekfű Gyula, Gerevich, Eckhardt és egy egész sor, a kollégiumban nevelődött fiatal tudós is mint konzervatív, mint reakciós, a Horthy-rendszert gátlástalanul kiszolgáló, neki társadalom- s történelemszemléletet meg esztétikát szolgáltató kerül terítékre, a penetráns és a bizonyítást nyakatekert marxisztikus ideológiai közhelyekkel és szólamokkal helyettesítő cikkeinek, támadásainak középpontjába. Persze nemcsak ők, hanem a két háború közti irodalom s történetírás nagy része is.

S mindez, az általánosak mellett, két közvetlen célt szolgált: Keresztury Dezső eltávolítását az igazgatói posztról s a kollégium nem kommunista, illetőleg *a kommunistákkal nem rokonszenvező tagjainak* az ún. kollégiumi pörök jegyében való kizárását.

A kollégiumnak a marxizmussal kezdetben sok tekintetben naivan rokonszenvező idősebb tagjai megpróbálták a lapban reális történeti érveléssel visszautasítani a képtelen vádakot, s védték a tudomány pártpolitikától való függetlenségét. Ám belátták, hogy mind Keresztury eltávolítása, mind a kollégium „megtisztítása” s szovjetmarxizálása eldöntött cél és határozat volt a mindent kiszolgáló, nagyraavagyó Ortutay segédletével. Így a célba vettek közül a végzés előtt állók önként távoztak, a fiatalabbak lemondását azonban nem fogadták el, hogy a ma már kacagtató, akkor súlyos hangzású „vádbeszédek” értelmében, látványosan és megfélemlítően zárhassák ki őket, néhány gyáva vagy karrierista kollégista szekundálásával.

A kollégium oldaláról megszólalt néhány felsőéves, pl. Klaniczay Tibor s Köpeczi Béla. Egyik is, másik is elismeri, hogy az új viszonyok között új utakat, módszereket, magatartásformákat is kell

keresni, de a múlt bemocskolását, a kollégium értékeinek semmibe vételét, az egykori uralkodó rendszer kiszolgálójává maszkírozását hevesen elítélik, Lakatosot, mint befurakodót, aki rontó, robbantó szándékkal vétette fel magát patrónusai által a kollégiumba, nem titkoltan, bár a tisztos hangnemet megtartva marasztalták el. Lukácsy Sándor, az új szerkesztő zárásként salamoni látszatú ítéletet mond, amely valójában azonban Lakatos javára billen.

6. Ez azonban a lapnak az új szerkesztés mellett is csak egyik, visszanézve is útszélieken botránysos ügye. Fontosabb Szabó Árpádnak a Kosztolányit gyalázó sorozata. S Kosztolányival együtt a költőt védelmezőket is. Vas Istvántól kezdve szinte mindenki s minden lap megkapja tőle a magáét egy-egy sorban vagy bekezdésben.

Kosztolányi – ez a végső summája, tézise Szabó támadásainak – egy, a társadalmi kérdésektől ügyes taktikával elvonulós s ezáltal a fönnálló rendet védelmező, embertelen, aszociális, l'art pour l'art író, egy, a haladást tagadó, formalisztikus, nihilista esztétika híve, hirdetője és megvalósítója. *Marcus Aurelius*-verse éppúgy, mint a *Hajnali részegség*, az *Ének a semmiről* éppúgy, mint korábban *A szegény kisgyermek panaszai* vagy regényei, pl. az *Édes Anna* a szociális kérdések esztétizáló, pszichologizáló eliminálása. Persze Babitsnak is juttat egy-egy oldalvágást, de a főbűnös Kosztolányi.

Mellette, ha valamivel óvatosabb fogalmazásban is, Illyés is kiérdemli Szabó egy-egy mérgezett nyilat. Úgy véli, Illyés nem érti, nem akarja érteni: Petőfi igazi folytatója az, aki tudja, most a munkás a szabadságharc „népének” a valódi megtestesítője; s az eszmekörnek, amelynek jegyében Petőfi a néphez való kapcsolódást követelte a költőtől s minden igaz gondolkodótól, *a marxizmus ez időtt a megfelelője*. Nehezen bocsátja meg neki, hogy a gépek uralmától félti a tevékenyen gondolkodva munkálkodó embert. Holott a szocializmus „megszelídíti” a gépet. Azt különösen szemére veti, hogy ezt mondja: „nagy költőink között Ady az, akinek legtöbb gyenge verse van”. S azt is, hogy iróniával s kritikával mondja Adyról: „igen sok politikai indulathoz odafűzte magát, s ez valóban »ifjú szívekben« élte tovább”. Úgy véli, Illyés félig a polgárt, félig a maradi parasztot képviseli, testesíti meg. Végül azonban, idézván epigrammáját, valahogy mégis megbocsát neki:

*Nem így vártam az oly régen várt
fordulatot.
De eljött, de itt van és így is
a mi korunk,
de így is az lehet, mit
mi akarunk.*

S minthogy látja, érzi Szabó, hogy túllőtt a célon, lábjegyzetben mentegeti cikkét: „nehogy az olvasó félreértse e dolgozatot [...] minden reményünk meglehet arra, hogy Illyésnek a jövő építésében is jelentős szerepe lesz.” (1947. 1. szám)

A szerző magatartására nehéz magyarázatot találni. Nemzedékének egyik legtehetségesebb s egyik leggyorsabban érvényesülő tagja volt már a háború előtt. S nem is oly abszolúte lírasüket, mint Lukács. Az egyik legfiatalabban kinevezett egyetemi tanár, olyan tárgykörben – klasszika-filológia –, amelyben sokkal kevésbé volt jelen az egyre erősödő Lukács–Révai-féle szellemiség nyomása, mint az élő magyar irodalom pertraktálásában. Az irodalom marxista botospánja kívánt lenni? Érthetetlen...

7. A népieseknek az Illyés-féle szárnya, bizonyára a megnyerés reménységében, általában kevesebb támadást kap, mint a Kodolányival jellemezhető csoport. Németh László is – alkata révén – inkább a bevonhatók közé látszik soroltatni, míg Kovács Imrere átok zúdul, nyilván ekkori, de korábbi írásai miatt is. Hisz ő egyértelműen a nyugati polgári demokráciákban létrejött *dán-holland* szövetkezeti alapú s magántulajdoni rendszerű parasztpolitikáját a földreformmal látta megvalósítandónak. S a Válaszban közölt nevezetes cikkében szinte lépésről lépésre előre rajzolta az egypártrendszernek s a szovjet típusú berendezkedésnek az országra való ráerőszakolását, szemben a szent naivitású Bibó Istvánnal, aki ott teljes meggyőződéssel utasítja vissza a szovjet beavatkozás akár csak legkisebb vélelmét is!

Az igazi nagy támadást azonban a népiesek Válasza – s benne főleg Illyés – az 1947-es júniusi számban kapta egy Nagy László nevű népi kollégista szerzőtől, a későbbben B. Nagy László néven publikáló kritikustól.

Illyés okos, megfontolt Válasz-beli cikkét szedi ízekre, majd Bibónak is csúnyán nekimegy, s Németh Lászlót is derekasan megpirongatja.

Illyés cikke arról szól, hogy egy dunántúli faluban beszélgetésre hívták össze az iskolában a lakosságot, parasztot, tanítót, jegyzőt s minden egyéb tisztviselőt egyaránt. Csak indirekten volt ez a parasztpárt programismertetése. Inkább a falvak világának megoldandó problémái kerültek sorra. A parasztok figyelmesen hallgatták, a tisztviselők azonban gyanakodva húzódtak vissza. Erre Illyés – oldandó a helyzetet – elmesélte, hogy Franciaországban mint hányták-vetették meg egy összejövetelel a kétkezi s az igazgatási emberekkel együtt ügyes-bajos dolgaikat. S ez most is bevált: mihelyt a visszahúzódnók látták, hogy nem választási propagandáról van szó, fölengedtek, beszéltek, tanácsot adtak, segítségüket ajánlották a kopott, félemlített tekintetű, fáradt iskolázottak.

Nagy László kettős célt jelöl meg: a Válasz és gárdája bírálatát s a parasztpárt lehető szerepét. „Megerségi – mondja – az alázat parancsát, mert ma már az elhivatottság kérdése nem monopólium.” Előbb Márkus István és Sarkadi Imre Válasz-beli írásairól szedi le a keresztvizet, mert azok a falvak új vezetőinek visszaéléseiről is bőven hírt adnak, meg a rendőri túlkapásokról is. S az ügyintézésből a pártpolitikát ki óhajtják a törvényesség nevében zárni. Majd Farkas Ferencnek megy neki, aki a csallóközi, a csehszlovák időkben létrejött Hanza-szövetkezetek rendkívül eredményes termelői-értékesítési munkáját dicséri, s lehetséges példának állítja. Nagy szerint egy-egy esetleges párt- vagy rendőri túlkapás eseti, egyedi ügy, a szövetkezés pedig nemcsak, sőt, nem is elsősorban gazdasági, hanem társadalompolitikai ügy és cél. Jellemző módon a kommunistákkal végig szoros, kiszolgáló szövetségben álló Erdeire hivatkozik: a magyar szövetkezetek kérdése elsősorban politikai kérdés. Majd azokat oktatja ki, akik dán és holland mintákat emlegetnek. Ezek, szerinte, polgári, szövetkezeti kapitalizmust propagálnak. Sarkadit azért is elmarasztalja, mert az a népi kollégiumokban többféle közgazdasági és művelődési irányzat ismeretét szeretné látni, holott, Nagy szerint, *itt választásra már nincs szükség*. Ők – helyesen – megtették, a Válasz – helytelenül – elmulasztja „a hároméves terv perspektíváinak a parasztság szempontjából való vizsgálatát”.

Aztán szemére hányja a Válasznak, hogy a szépirodalmi részben tipikus polgári írók (Szentkuthy, Illés Endre, Sőtér, Grandpierre) is szerepelnek, s hasonlóképp polgári kritikusok is. S így nem véletlen, hogy a falvak tisztviselőiért aggódik Illyés, s „a foszlott gallérú begombolkozottak láttán a pusztulás vízióját is fölveti”.

Illyés után Németh Lászlót marasztalja el, mert azzal szemben, amit korábban hirdetett, most, mint hőse, Boda Zoltán, ő is megszökött a küzdéstől, s így nem is csoda, ha Széchenyi kilátástalan öngyilkossága lesz drámája lezárása. Ezek helyett az írók és írások helyett Darvas, Nagy István, Asztalos, Horváth István írásai kellenének.

Aztán Illyés és Bibó békeszerződést illető nézeteit veszi tollhegyre. Nem látják, hogy itt nem trianoni helyzetről van szó. A Szovjetunió által *testvériesített* népek közössége a fontos, a határok kérdése másodlagos, ennek alárendelt. Egyszóval: *zsákutca* ez, amelyből ha ki nem lép a Válasz és Illyés, „akkor nélküle fogják a haladás és magyarság ügyét közös nevezőre hozni”.

S azzal a kihangzással teszi le az olvasó a hosszú, kétséget nem ismerő tanulmányt, hogy voltaképp minden kérdés, amivel eddig gyötrődött az ország gondolkodó rétege, most immár a szovjet kommunizmus sugárzásában eleve megoldódott, csak járni kell az általa kijelölt utat.

8. A hazai folyóiratokról az új szerkesztő készít szemlét. Úgy látja, azok is, amelyek ígéretes marxista szellemben indultak, bizonyos szerzők előtérbe kerülésével utat tévesztettek. Mindenekelőtt a pécsi Sorsunkat parentálja el. Jól indult, szerinte, hisz Darvas József és Ilku Pál szerepelt benne, s Erdei Ferencről, a Szovjetunió világáról, a szomszéd szocialista országokról lehetett benne olvasni. Mióta azonban Várkonyi Nándor a szerkesztő, Hamvas Béla Kisfaludy Sándort magasztalja, Rónay György a pannon szellem örökségét dicséri, Weöres a *Reménytelenség himnuszát* zengi. Debrecenről szólva előbb a Magyarok „sápadt lírikusairól” s „még sápadtabb novellistáiról” tesz említést, majd a város másik két lapját, a Holnapot s a Keleti Kaput veszi sorra. Az előbbit a debreceni népi hagyomány

folytatójaként, az utóbbit meg a román irodalom irányába való nyitásért dicséri. Szegedet lassú ébredéssel jellemzi, s egyebet nem is mond róla. Hódmezővásárhely nyer legtöbb méltánylást két folyóiratával, a Puszták Népével s a Délszigettel, bár itt is hiányolja a nagy parasztváros és tanyavilág gondjainak erősebb számbavételét. A pesti külső kerületi lapokat dicséri, mert színvonaluk ugyan nem magas, de irányuk a kor szocialista törekvését mutatja. Röviden: elégedetlen a vidékkel, sem a jelen szocialista törekvéseit, sem a helyi szociális és demokrata hagyományt nem leli *megfelelően* lapjaiban.

9. A háború utáni két és fél esztendő irodalmát az a Keszi Imre foglalja össze, akinek nevére már az idősebbek is inkább csak a hatvanas években dívó „sírverseknek” kegyetlen, már-már brutális komikumából emlékeznek. (Itt nyugszik Keszi, / Férget a féreg eszi.)

Előbb összefoglalóan visszatekint a Magyar Csillag „esszéistái urbánus nyugati szárnyának” s a Magyar Nemzet „bőbeszédű politikai locsogások mögé bújtatott publicisztikájának, a botcsinálta elitnek arra a magatartására, amely [...] 1943-ban a leghaladottabb volt, de amely március 19-én megszűnt az lenni”. Az e magatartást képviselő réteg „most a baloldal felé mondja el mindazt, amit a brutális jobboldal felé annak idején elmondani nem mert”.

A „felszabadulás utáni idők *egyetlen, valóban fordulatot jelentő irodalmi-esztétikai eseménye* Lukács György hazatérése”. Lukács megszabadította mind az „Osvát-kultusztól”, mind „Hamvas Bélától”, mind „a Joyce-féle nyugati irodalom bámulatától”, mind a Nietzsche–George–Valéry típusú esszéizmustól” a hazai irodalmat, s egy olyan realizmuselméletet alkotott, amelyben minden igazi nagy irodalom megtalálja a helyét, s amelyben semmiféle dekadenciának, individualizmusnak nincs helye, mert a nagy irodalom „mindig *kollektív*”.

Lukácsot a jelenkori világ *legjelentősebb* gondolkodójának véli, és sajnálja, hogy Révainak nem jut elég ideje elméleti s kritikai tevékenységre. A közelmúlt irodalmából Radnótit, a félmúltból Illyés *Egy év* és Zelk *A teremtés tanúja* kötetét említi meg, mert mindkettő „alkalmi költészet mert lenni politikai eszme szolgálatában”. Az Újholdat „költői konformizmus” jellemzi, amelynek „zümmögéséből csak Darázs Endre válik ki”, s Gyarmathy Erzsébet és Nemes Nagy mutat tehetséget; Weöres meg „tökéletes érzéketlenségével”, „szoloecizáló formanyelvével” tündököl.

Kik hát a Lukács–Révai-féle, egyedül helyes esztétika jegyében az érdeemesek? Illés Béla *Új bor* című regénye „sajátos szépségében, jól informált és felelősségteljes követeléseivel”, Gergely Sándor „*Dózsa*-trilógiája a kollektívumban való felolvadás teljességével”, „Déry Tibor és Nagy Lajos most érték el írói teljességüket”, Hollós Korvin Lajos és Kovai Lőrinc értik korukat s „a mozgalmat”. Említést érdemel Sőtér és Grandpierre meg a fiatal Karinthy Ferenc, mert közelednek a realizmus felé. Háy Gyula a Zsigmond császárról írt darabjával „Shaw-szerű tehetséget mutat”. Márai fölött nyomtalanul ment el az idő, „Naplója tanúskodik nem mindig eredményre vezető vívódásairól”.

Ez tehát a Lukács szellemében való számvetés eredménye. A múlt irodalmára, Kemény és Madách kiátkozására, Arany és Babits megkisebbitésére, Füst Milán és Kassák szélre szorítására majd akkor kerül sor, midőn a mester iskoláját már az egyetem „törekvő” hallgatói is kijárták. (Miközben a szerencsétlen Kardos elmélkedhetett börtöncellájában „az új értelmiség” nemes erkölcsiségén.)

A folyóirat – a mór megtette immár kötelességét – 1947 nyarán megszűnt.